

своїми запасами: картоплею, мукою, хлібом. Дякуючи подружжю, змогли вижити Ющук Анастасія Андріївна та «багато інших людей».

Свідчення Фабрики Василя Климовича: «Шаргородський Пантелеймон Іванович допоміг вижити сім'ї Івана Фабрики, який мав трьох дітей.»

Від голоду загинули цілі покоління, а відтак було загублено історичну пам'ять нації. Близько шести десятиліть заборонялося говорити правду, заборонялося пом'янути замучених, доглядати могили померлих, згадати невинних. Шість десятиліть в історії України білою плямою були 1932—1933 рр. Документи засвідчують, що голодна смерть не перебирала ні віком, ні національністю, ні статтю. Усіх косила підряд.

Голодомор 1932–1933 рр. є національною трагедією. В цей період, знищено українців й старе українське село з його багатими народними традиціями. Натомість з'явилося колгоспне село, яке не виступало проти радянської влади, бо колективізація придушила індивідуалізм.

Таким чином, тільки подальша копітка архівна праця та історіографічні розробки сприятимуть глибшому вивченню цієї жахливої сторінки в історії українського суспільства. Завданням великого історичного значення залишається збирання письмових свідчень безпосередніх учасників подій, адже з їх втратою низка питань залишиться без відповіді.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ісакова Н. П. Історіографія проблеми Голодомору 1932-1933 рр. в українській і зарубіжній літературі. Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/2243/1/Isakova.pdf>
2. Рукописний фонд навчально-наукової лабораторії історії та етнології Східного Поділля, фонд 1: Вінницька обл. (Далі: РФ ННЛІКСхП)
3. РФ ННЛІКСхП. Ф. 1: Вінницька область. Оп. 8. Спр. 35: Голод. 40 арк.
4. РФ ННЛІКСхП. Ф. 1: Вінницька область. Оп. 14. Спр. 77: Звіт з етнографічної практики: «Голодомор в 1932 – 1933 і 1946 – 1947 роках в м. Вінниці. Спогади очевидці». 24 арк.
5. РФ ННЛІКСхП Ф. 1: Вінницька область. Оп. 19. Спр. 45: Звіт з етнографічної практики: «Голодомор в 1932 – 1933 і 1946 – 1947 роках в м. Гнівань». 27 арк.
6. РФ ННЛІКСхП. Ф. 1: Вінницька область. Оп. 26. Спр. 66: Спогади про голодомор 1932 – 1934 років у селі Рахни-Лісові Шаргородського району Вінницької області. 19 арк.
7. Національний музей Голодомору-геноциду. Рукописний фонд навчально-наукової лабораторії історії та етнології Східного Поділля, фонд 1: Вінницька обл.: Режим доступу: <https://holodomormuseum.org.ua/>

Білоус Оксана

ХРОНІКА КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ВІННИЧЧИНИ 1933-1941 РР. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ТОГОЧАСНОЇ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ

До сьогоднішнього дня українці прийшли з великими прогалинами у своїй історичній свідомості. Особливо це стосується знань про нашу культуру в ХХ ст. Безліч історичних документів знищено безповоротно. Багато фактів нам невідомо.

Культурне життя Вінниччини розвивалось під впливом інших держав, в багатьох випадках не мали ми можливості поглянути упереджено на того чи іншого культурного діяча. Не знаючи цього, не можна досконало і різнобічно розгледіти вінницьку культуру з 1933-1941 рр.

Період 30-их і 40-их рр. був для України важким.

В 1933р. – голодомор, який приніс з собою багато горя та трагедій. Український народ мав лише одну мету – вижити, а про культуру в той час ніхто не мав змоги думати. Суворох переслідувань зазнали багато вчених. Розпочате в 1930 р. знищення українських установ тепер сягало апогею. Комісаріати освіти, сільського господарства, юстиції, редколегії газет, літературних часописів, енциклопедій, кіностудії оголошувались «гніздами націоналістів - контрреволюціонерів» і піддавалися чисткам.

В серпні 1933 р. Московський державний театр під керівництвом заслуженого артиста Ю.А. Завадського в повному складі прибув до Вінниці і розпочав гастролі в міському театрі ім.Леніна. Театр приїхав до Вінниці після двомісячних гастролей на Донбасі. Він привіз у Вінницю роботи останнього сезону: парадоксальну мелодраму Б.Шоу «Учень диявола» і п'єсу радянських авторів «Справа про душу», побудовану на біографічному матеріалі.

У кінотеатрі імені М.Коцюбинського демонстрували епізоди з кращих звукових фільмів, які були відзняті на радянських кіностудіях. З відомих картин були показані «Златые горы»; з військових картин - «Снайпер» та «Дві зустрічі»; з картин про завоювання радянськими полярними експедиціями Арктики «Переможці ночі».

В листопаді 1933 року в кінотеатрі імені М. Коцюбинського відбувся виступ східних етнографічних художніх ансамблів під керівництвом А. Арустамова. Ансамбль складався зі старовинних східних інструментів – перша тара, друга тара, кеманча, канон і фет. Виконання народних і революційних пісень та музичних творів приємно вразило мешканців Вінниччини своєю професійністю. Всі тридцять п'ять концертів мали успіх.

З 20 листопада 1933 р. було оголошено Всесоюзний декадник науки. Декадник науки у Вінниці було відзначено на підприємствах спеціальними доповідями секцій наукових робітників педінституту та обласної центральної бібліотеки. Головною метою цих заходів було висвітити досягнення радянської науки за шістнадцять років Жовтневої революції. В педагогічному інституті відбувся вечір, присвячений досягненням радянської науки. У всіх інститутах Вінниччини відбулись спеціальні засідання викладачів, де обговорювалась інформація про досягнення науки.

До нашого міста була направлена спеціальна комісія, завдання якої полягало в дослідженні ефективності забезпечення навчального процесу тією мовою, якою бажать батьки. Зокрема планувалося проаналізувати навчання взимку. Кожному вчителю було видано навчальну програму.

Садиба, в якій жив і творив М.Коцюбинський, а також прилеглий до неї майдан, постановою міської ради визначено як державно-історичний меморіальний заповідник. Музею було також передано

майдан, де планувалося побудувати велику бібліотеку та пам'ятник письменнику.

Оперою «Роз – Марі» почав першого і другого травня 1934 р. свої гастролі Воронізький театр музкомедії. Також планувалося показати ще оперети «Коломбіна» та «Сільва» [1].

В серпні 1934 р. у Вінниці було показано високохудожній документальний фільм про відважних героїв Арктики та героїчну епопею. За шість днів демонстрації кінотеатр імені М.Коцюбинського відвідало понад двадцять три тисячі глядачів. Більшість установ, організацій, начальних закладів організували колективний похід на кінострічки.

12 травня 1934 р. великим концертом закінчив гастролі Миколаївський театр юного глядача. ТЮГ працював у Вінниці лише півмісяця. За цей недовгий час дітям було показано тридцять постановок. Юні глядачі Вінниці побачили дитячі п'єси «Перша Нью – Стріт», «Шість мільйонів», «В путь далекій», «Гвинтівка», «Не все коту масляниця» та концерт, який складався зі спортивних танців, балетних номерів, художнього читання.

За декаду своєї роботи у Вінниці держтеатр імені М.Заньковецької показав чотири прем'єри: «Бастилія Божої матері», «Загибель ескадри», «Мій друг», «Мартин Боруля».

В березні 1934 р. на запрошення обласної дитячої бібліотеки до Вінниці приїхало багато письменників з Ленінграду. Вони виступили у політехнічних школах, на конференціях читачів – дітей, також була організована зустріч з педагогами, бібліотечними працівниками та батьками школярів. Поети доповідали про стан дитячої книжки.

В лютому 1934 р. Вінницьку обласну бібліотеку було перетворено на обласну державну бібліотеку і визнано зразковою. В ній постійно відбуваються зустрічі з відомими людьми, проводиться робота з читачами, вона постійно бере участь в усіх політичних господарських компаніях.

Університет культури був створений при Вінницькому будівельному технікумі в березні цього ж року. Була підписана домовленість про співпрацю з Одеським інститутом комунального будівництва та іншими спеціальними вищими навчальними закладами про читання професорами цих закладів публічних лекцій в Університеті культури протягом двох найближчих місяців.

В с.Вишня прожив свої останні роки всесвітньо відомий вчений-хірург і педагог, професор М.І.Пирогов. Там він і похований у фамільному склепі. Президія облвиконкому ухвалила будинок і садибу, де жив Пирогов, передати як історичний заповідник. Колишню садибу великого хірурга мали перетворити на санаторій для медиків. Там же було організовано музей імені М.І. Пирогова.

Для допомоги в самоосвіті при Вінницькій державній бібліотеці було організовано консультаційний кабінет з питань самоосвіти. До консультацій залучено кращих інженерів, наукові, технічні професорські кафедри, що існували у нашому місті. Консультація проводилась в усній і письмовій формах[2].

Всеукраїнське товариство культурного зв'язку з закордоном запросило вінницького художника В.І.Сільвестрова взяти участь у

виставці радянської графіки, що мала відбутися у Фінляндії. Він відіслав на виставку шість своїх гравюр, головною тематикою яких було національне пригнічення єврейського народу за часів царату. Частина гравюр, виставлених у Фінляндії, виготовлені як ілюстрації до твору М.Коцюбинського «Він іде». Згаданий художник майстерно володів різцем. Його праці витримали серйозну критику журі і мали значний успіх на виставці. Частину з них було придбано для місцевого музею.

В січні 1935 р. Вінницю відвідав єврейський письменник Н.Лур'є. Мета його приїзду полягала в популяризації першого всесоюзного з'їзду письменників. Перебуваючи у нашому місті, на підприємствах, у центральній бібліотеці, студентам і учням він доповів про завдання єврейської літератури й боротьбу з націоналізмом та іншими антирадянськими проявами.

8 травня 1935 р. закінчилась нарада письменників – початківців Вінницької області. Крім вінницьких початківців у нараді брали участь п'ятнадцять письменників периферії. Усього в нараді брало участь вісімдесят чоловік, в тому числі викладачі мови та літератури Вінницького педагогічного інституту. Нарada окреслила ряд запланованих заходів з метою допомагати початківцям підвищувати культурний та ідейно-політичний рівень. Багато промовців піднімали питання про потребу видання в області постійних літературних журналів.

12 травня відбувся дитячий крос за програмою: біг на дистанцію чотиреста та п'ятсот метрів для дітей та для старших – вісімсот і тисяча метрів. Після кросу відбувся дитячий волейбольний матч. Увечері відбувся футбольний матч між командами профспілок і авторемонтним заводом. Перемогу здобула профспілка.

В травні 1935 р. відбулись гастролі Київського театру імені І.Франка. Головні ролі були виконані заслуженим артистом республіки Ю.Шумським.

За постановою Наркомзему в цьому ж році було складено ґрунто-агрохімічну карту Вінницької області. Для цієї роботи прибула спеціальна бригада наукових працівників Українського науково-дослідницького інституту ґрунтознавства та хімізації.

В парку ім.Козицького в червні місяці відбулось відкриття Літнього дитячого кінотеатру. Були показані кінострічки «Загублена ланка», «Байкал», « На місяць з пересадкою», «Молодість», «Партизанова донька», «Рвані черевики» тощо. При кінотеатрі обладнано майданчик для гри у волейбол, крокет, кеглі, шахова база, бібліотека.

Влітку 1935 р. до Вінниці приїздила з гастроями Всеукраїнська зразкова капела бандуристів, яка отримала почесну нагороду після запису української народної пісні на платівку.

Для культурного обслуговування учнів під час літньої шкільної перерви до Вінниці на гастролі приїжджав Одеський державний театр юного глядача. З 2 по 15 червня школярі мали змогу насолоджуватись п'єсами. Крім вистав театр проводив культурно-виховну роботу.

У вересні в обласному краєзнавчому музеї організували відділ «Художня картинна галерея». Планувалося поповнювати його цінними художніми експонатами з музеїв нашої області та ряду музеїв Союзу.

Новий навчальний рік відкрив повну середню школу для дорослих без відриву від виробництва. Розпочало роботу чотири курси.

У Вінницькому обласному архіві науковими робітниками знайдено цікаві документи – оригінальний контракт за підписом крупного поміщика графа Строганова на продаж групі купців лісу на зруб на площі в кількох сот десятинах за сорок тисяч карбованців і офіційний список поміщиків колишньої Подільської губернії. Дані документи було відправлено до музею [3].

Постановою XVII з'їзду партії та директиви уряду було зобов'язано у всіх містах до 1-го січня 1936 р. остаточно ліквідувати неписьменність серед дорослих. Велика частина неписьмених та малописьменних Вінниччини були жінки. З цією метою на м'ясокомбінаті, кравецькій фабриці, замостянському єврейському будинку літератури були організовані школи. Авторемзавод організував школу для малописьменних.

1 листопада було відкрито школу для розумово відсталих дітей.

В лютому 1936 р. вийшов друком альманах «Літературна Вінниччина». В альманасі було надруковано драматичну поему О.Левади «Божевільна Камо», дві новели О.Маковченка, вірші М.Світайла, Р.Лупана, В.Тарногородського.

В травні 1936 р. відбулись гастролі Чернігівського драматичного театру імені Т.Шевченка. Особливістю цих гастролей стало те, що з одного боку, театр мав святкувати своє десятиріччя, а з іншого - підводив підсумки своєї роботи. Одночасно з гастроллями Чернігівського театру у Вінниці наш оперний театр гастроллював у Чернігові – отже, це був обмін досвідом. Театр показав дванадцять вистав. Це були переважно п'єси українських і російських драматургів.

Культосвітні організації області підготували зустріч з працівниками колгоспів, до яких виїхали кінобригади. Демонстрували кінофільми безпосередньо в таборах. Облнаросвіта організувала пересувні бібліотеки, закупила художню літературу.

Президія облвиконкому ухвалила встановити з нового 1936-1937 навчального року по дві стипендії облвиконкому імені М.Горького в двох вінницьких інститутах – педагогічному та медичному, розміром у двісті п'ятдесят карбованців кожна.

30 вересня 1936 р. закінчив свою роботу Вінницький симфонічний театр.

З приводу святкування роковин Жовтневої революції, у всіх школах Вінниччини відбувались ранки з роздачею подарунків. Центром розваг для дітей в святкові дні став Палац піонерів і жовтенят імені В.Чернявського. Палац організував показ художньої самодіяльності піонерів, школярів та цікаві розваги. Організовано професійний ляльковий театр з артистів – професіоналів, які в Жовтневі дні об'їхали більше двадцяти підприємств міста. Робітники

ряду підприємств і установ Вінниці запросили до себе на свято вихованців дитячих будинків і патронованих дітей, для яких підготували подарунки.

В грудні 1936 р. у Вінницькій державній бібліотеці відбувся літературний вечір, присвячений творчості О.С. Пушкіна, на якому було прочитано лекцію про твір «Євгеній Онегін». Також розпочав свою роботу семінар для читачів та бібліотечних працівників, який мав на меті ознайомити їх з творчістю великого поета.

Все більше в своєму розвитку самодіяльні гуртки протягом 1936 р. прагнули опанувати класичну музику, класичні твори драматургії та балету. Обласна олімпіада показала чудовий розквіт художньої самодіяльності вінничан. У підготовці до олімпіади велику роль відіграв обласний театр опери та балету. Після олімпіади перед театром постали великі і відповідальні завдання – закріпити і зміцнити свої зв'язки з самодіяльними гуртками [4].

Весною 1937 р. на території Палацу піонерів імені В.І.Чернявського було закладено ботанічний сад. Влаштовано його за географічним принципом: з відділами, де репрезентовано дерева й чагарники окремих частин світу помірної зони європейської зони СРСР і Західної Європи, Далекосхідного краю, Північної Америки, Ірану та Середньої Азії. Цього ж року в саду було висаджено шістдесят п'ять дерев та чагарників.

9 травня 1937 р. пройшов велотур Вінниця-Бердичів-Шепетівка-Бердичів-Вінниця, у якому брало участь тридцять п'ять кращих велосипедистів області. З переможців було утворено велосипедну команду, що згодом взяла участь в українському велотурі за маршрутом Київ-Житомир-Вінниця-Тирасполь-Одеса-Миколаїв-Кривий Ріг-Дніпропетровськ-Сталіно-Слов'янськ-Харків-Чернігів-Київ.

11 травня відкрився Вінницький парк культури і відпочинку імені М.Горького. Територію парку було збільшено майже вдвоє, заново переплановано, влаштовано нові алеї, клумби. Приміщення цирку перебудовано під театр «Мюзик-Хол», в якому з 15 травня почав працювати театр естрадної мініатюри. В парку були побудовані павільйони для читання, для гри в шахи й шашки. В проєкті було побудувати спортивне містечко.

18 травня у Вінницькому парку культури і відпочинку відбувся «День музики і співу». Оркестри, хори, сольні виступи привернули неабияку увагу вінничан.

Архітектурно-планувальне управління за завданням Міської Ради виготовило проєкт реконструкції та розширення парку по вулиці Козицького, біля р.Буг. Всі роботи планувалося закінчити до 1 червня.

В травні у клубі ім.Сталіна відбувся масовий інтернаціональний вечір, присвячений триріччю з дня утворення єврейської автономної області – Біробіджан. У вечорі взяла участь група єврейських письменників. Після художньої частини було продемонстровано фільм «Шукачі щастя».

Влітку 1937 р. у Вінниці розпочалась робота по заснуванню музею санітарної культури, який планував мати такі відділи: анатомія та фізіологія людини, військово –санітарний, заразливих та

незаразливих захворювань, особистої гігієни і охорони материнства й дитинства.

Вінницький парк культури і відпочинку ім.Горького організував цикл філармонічних концертів. 30 липня 1937 р. в парку відбувся виступ лауреата українського конкурсу скрипалів Н.Повера. 5-6 серпня відбувся виступ співачки Київської філармонії Д.Фрейчко.

Комітет по роботі серед дружин командирів і стахановців залізничного транспорту Жмеринського експлуатаційного відділу організував для жінок школи по вивченню роботи залізничного транспорту. Створені школи були різних профілів і готували працівників різних кваліфікацій. У школі чергових по станції навчалось на той час двадцять три жінки, в школі вагарів – дев'ятнадцять. Працювали також школи диспетчерів, телефоністок, виховательок дитячих ясел [5].

31 березня 1938 р. Обласний відділ мистецтв і Обласна філармонія організували в театрі ім.Леніна два концерти, присвячені декаді російської класичної музики. Великий успіх мав нещодавно заснований оркестр з тридцяти учнів музичної школи. Оркестр виконав марш «Чорномор» з опери «Руслан і Людмила» та «Песнь без слів» Чайковського. Увечері в театрі відбувся симфонічний концерт оркестру симфонічної музики.

При агробіологічному секторі Вінницького палацу піонерів і жоventяг розпочали свою роботу гуртки юних мічурінців, ботаніків, зоологів та натуралістів. Школярі в цих гуртках вивчали тваринний та рослинний світ. Агробіологічний сектор був забезпечений всіма необхідними приладами для різних дослідів. Були встановлені дослідні ділянки, на яких вирощували нові технічні, лікарські та сільськогосподарські культури.

На початку осені у Вінниці Відділом у справах мистецтва був організований обласний ляльковий театр, колектив якого відразу розпочав підготовку п'єси «Чарівні жорна». Перша вистава відбулась 10 жовтня. З перших кроків роботи театру стало зрозуміло, що немає належної допомоги обласних організацій.

В бібліотеках Вінниці розпочалась підготовча робота до сторіччя з дня смерті основоположника української літератури Івана Котляревського. Свято відбулось 9 листопада 1938 р.

Обласна державна бібліотека підготувала до цієї дати літературну виставку, присвячену життю та творчості І.Котляревського, на якій були представлені відомі твори письменника: «Енеїда», «Наталка Полтавка», а також ряд цікавих біографічних матеріалів.

В дні ювілею було проведено вечір з лекцією про творчий шлях письменника. Для допомоги районним бібліотекам у підготовці до цієї дати обласна бібліотека склала список рекомендованої літератури І.Котляревського, а також методичний лист – пораду, як організувати виставку і провести ювілей.

Подібну виставку підготувала Вінницька обласна дитяча бібліотека. Крім творів письменника були представлені вислови-відгуки великих письменників - М.Горького, Т.Шевченка про творчість І.Котляревського.

В жовтні навчальні заклади розпочали підготовку до святкування вісімдесятиріччя єврейського народного письменника Ш.Алейхема.

Вінницький театр опери та балету на розсуд глядачів показав постановки опер «І.Мазепа», «Тихий Дон», «Дубровський». Кожна вистава отримала шквал оплесків вдячних глядачів.

До відзначення знаменитої дати двадцятип'ятиріччя з дня смерті М.Коцюбинського, музей імені великого письменника розгорнув велику роботу на підприємствах міста. Там були проведені лекції про його життя і творчість. В районах підготували пересувну виставку для обслуговування колгоспників області. До села Лопатинці Тиврівського району було надіслано бригаду, яка збирала матеріал про перебування М.Коцюбинського у цій місцевості [6].

На початку 1939 року обласний будинок вчителів організував цикл лекцій про життя і творчість великого українського поета Т.Шевченка для вчителів міста і області.

Вони прослухали лекції на теми: «Життя Т.Шевченка», «Шевченко і Коцюбинський», «Шевченко - народний поет». В приміщенні будинку вчителя відбулась інструктивна доповідь на тему: «Вивчення творів Т.Шевченка в школах»

В лютому 1939 р. до Вінниці завітав брат письменника Ш.Алейхема. Він взяв участь у багато численних вечорах, присвячених пам'яті письменника. Там брат митця прочитав уривки своєї книги, яка незабаром вийшла друком.

В березні Обласна державна філармонія уклала договір з Московською і Київською державними філармоніями на організацію у Вінниці і в області ряду філармонічних концертів за участю видатних артистів – співаків, музикантів, художників, читачів.

Вінницький театр опери і балету запросив до свого складу трупи артистів московського Великого академічного театру. Значно було поповнено склад оркестру.

З нагоди відзначення трьохріччя від смерті М.Горького в парку культури і відпочинку 17-18 травня 1939 року відбулись літні вечори, на яких були прочитані лекції про життя та творчість письменника. В навчальних закладах та в бібліотеках пройшли виставки, на яких показали весь життєвий шлях М.Горького [7].

16 жовтня 1941 р. спектаклем «Ой не ходи, Грицю, тай на вечорниці» міський театр показав і довів своє подальше зростання і прогрес.

Яскраво, сценічно відобразити історичну, повнокровну дійсність – це завдання успішно було виконано театром, який вже на той час показав «Наталку Полтавку», «Запорожці за Дунаєм», «Сватання на Гончарівці».

На території Вінницької області протягом 1941 р. оживає релігійне життя. Всі священники православних і інших віросповідань мусили реєструватись у керівника обласного відділу освіти, який керував релігійними справами на території Вінницької області. Без його дозволу священники не мали права виконувати свої обов'язки.

В українському соборі містився міський і обласний архів, який мав неабияку наукову цінність. Там містились матеріали історичного значення.

Перед Обласним відділом освіти на початку навчального року постало завдання скласти нові навчальні плани та змінити програми, також планувалось замінити старі підручники новими.

Було створено спеціальну комісію у складі кращих вчителів міста, висновки якої було озвучено на обласній конференції районних інспекторів шкіл.

За новими навчальними планами вводилось викладання Закону Божого. Крім цього запроваджувалось викладання ручної праці та співів в молодших класах.

Однією з основних дисциплін в нових планах стає історія України. Як відомо, історія в радянській школі не викладалась. Вона мала вивчатись в третіх-четвертих класах поверхнево, а вже в сьомому і десятому класах докладніше. До цього процесу планувалось залучити батьків.

Зовсім незадовільним був стан шкільної бібліотеки через відсутність підручників. Програми з історії СРСР, української літератури та географії СРСР передбачалось вилучити.

За наказом відділу було збільшено кількість годин на вивчення такого предмету, як географія.

З 28 березня 1941 р. бере початок історія вивчення Союзу України Національного Студентства Вінниччини. Цього дня відбулись перші збори студентів, на яких було прийнято Статут.

СУНС – це єдина цільна організація. Її завдання полягало у вихованні молоді в піднесеному національному дусі.

Ними було організовано драматичний та співочий гуртки, клуб шахів, доміно. В вересні 1941 р. відбулось відкриття Медичного технікуму на терені колишнього Вінницького медичного інституту. Він мав 3 відділи: акушерський, фельдшерський, лікарський.

У вересні на території Вінниччини було організовано театр імені С.Руданського. Культурно-освітній відділ міської управи провів реєстрацію спортивної роботи. Проводилась реєстрація всіх прихильників фізкультури. Були сформовані футбольні, волейбольні команди, які змагалися в матчах з військовими командами. Були організовані семінари, які підготували викладачів до викладання цього предмету в школах [8].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Театральне життя Вінниччини //Більшовицька правда 1933 р.№1
2. Освітнє життя на Вінниччині //Більшовицька правда 1934 р. №3
3. У Вінницькому обласному архіві науковими робітниками знайдено цікаві документи // Більшовицька правда 1935р. №12
4. Обласна олімпіада показала чудовий розквіт художньої самодіяльності вінничан //Більшовицька правда 1936 р. №4
5. В бібліотеках Вінниці розпочалась підготовча робота до сторіччя з дня смерті основоположника української літератури Івана Котляревського //Більшовицька правда 1937р. №3
6. Обласна державна бібліотека підготувала до цієї дати літературну виставку, присвячену життю та творчості І.Котляревського //Більшовицька правда 1938 р. №4
7. В березні Обласна державна філармонія уклала договір з Московською і Київською державними філармоніям //Більшовицька правда 1939р. №4
8. Культурно-освітній відділ міської управи провів реєстрацію спортивної роботи //Більшовицька правда 1941р. №10